

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу 09-211М групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньої програми Початкова освіта

Левченко Тетяна Олексіївна

Керівник д.пед.н., професор Андрієвський Б.М.

Рецензент вчителька початкових класів вищої
категорії, вчитель-методист Чорнобаївського
ліцею Воронова Л.М.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні умови вивчення професійної культури вчителя	6
1.1. Історико-педагогічні передумови формування педагогічної культури педагога.....	6
1.2. Сучасні вимоги до «людини культури».....	13
1.3. Зміст професійної культури як компетентності майбутнього педагога.....	18
РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи	26
2.1. Зміст і сутність педагогічної культури педагога як базова компетентність фахової підготовки.....	26
2.2. Моделювання процесу сформованості педагогічної культури у майбутніх учителів початкової школи.....	30
2.3. Моніторинг результативності формування педагогічної культури майбутніх фахівців.....	35
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	46
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності.....	46

ВСТУП

Основною сферою діяльності вчителя є створення культурного середовища для розвитку особистості дитини та допомога їй знайти своє місце в культурі (вибір цінностей, середовища життя та культурних методів самореалізації). Для виконання цього завдання необхідно виховувати нового типу вчителя, який може познайомити дитину з культурою, навчити її бачити, відчувати, думати, виправляти особистість; розвиватись, допомагати адаптуватися до життя та створювати творчі якості - реалізація та важливе самовизначення. Ця ідея педагогічної діяльності наповнює імідж професійних педагогів новими змістами. Він здатний побудувати їхнє життя у культурній формі та організувати освітні простори, щоб мати культурне значення для дітей у цьому просторі. Як основоположна характеристика особи, діяльності і професійного спілкування вчителя розглядається висока педагогічна культура.

Педагогічна культура є характеристикою загальної особистості вчителя, а її розвиток є справжнім процесом руху професійної особистості вчителя до нового якісного стану.

Спостереження показують, що найефективнішим і стимулюючим фактором для підвищення рівня викладацької культури є участь учителів у створенні, інноваціях та наукових дослідженнях.

Тому враховуючи аргументи актуалізації проблематики нами обрано тему магістерського дослідження «Педагогічні засади формування педагогічної культури майбутніх вчителів початкових класів».

Мета: зреалізувати потенціал педагогічної культури майбутніх вчителів початкової школи в процесі професійного становлення.

Об'єкт дослідження – система розвитку професіонала з початкової освіти.

Предмет дослідження умови розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати педагогічні концепції задля визначення проблематики дослідження
2. Обґрунтувати зміст і складові педагогічної культури майбутнього фахівця.
3. Розробити комплекс педагогічних умов формування педагогічної культури.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що якщо буде впроваджений комплекс педагогічних умов формування педагогічної культури, то вчителі зможуть бути компетентними у своїй діяльності.

Методи та методики дослідження: для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези було використано комплекс методів наукового дослідження: системний аналіз стану проблеми в психологічній, педагогічній, методичній літературі; педагогічне спостереження, тестування, констатуючий і формуючий педагогічні експерименти; методи якісного і кількісного аналізу результатів дослідження, метод експертних оцінок.

Емпірична база дослідження. Проводилося дослідження на базі Херсонського державного університету. Брала участь студенти всіх курсів спеціальності 013 «Початкова освіта».

Наукова новизна дослідження обумовлена розкриттям змісту діяльності майбутнього вчителя початкової школи, що виражається в обґрунтуванні характеристики сучасного педагога, впливу на особистісний розвиток фахівців.

Практичне значення. Дана робота буде корисна вчителям початкової школи, методистам, майбутнім вчителям початкових класів для проведення практичних занять, семінарів.

Апробація. Під час дослідження опубліковано статтю «Засоби формування педагогічної культури в майбутнього вчителя початкових класі» в збірнику «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects».

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, робота містить таблиці. Кількість використаних джерел становить 49 прим.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні умови вивчення професійної культури вчителя

1.1.Історико-педагогічні передумови формування педагогічної культури педагога

Спадщина відомих українських «вчителів та просвітителів П. Каптерєва, С. Лисенкової, С. Русової, Є. Міхеєвої, К. Ушинського та ін. широко відображає педагогічну культуру вчителів. Ю. Борєв, О. Буров, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, В. Розумний, А. Макаренко, О. Семашко, В. Сухомлинський, В. Шестакова та інші є теоретиками естетичного виховання. По - перше, вони визначили основні концепції, необхідні для побудови системи естетичного виховання» [17], [45].

«Поняття "педагогічна культура" розглядалося багатьма вченими, зокрема І. Зязюном, Г. Апресяном, А. Комаровою, В. Малаховим, М. Овсянніковим, Л. Печко та ін. Вони наголошували на його формуванні та розвитку в особистості естетичної творчості. Формуванням естетичної культури учнів займаються вчені О. Рудницька, Г. Кутузова, Н. Миропольська, В. Кудін та ін.» [26, с.126].

Дослідники А. Гордійчук, Д. Фоменко, А. Комарова, В. Кудін, О. Коробко, Г. Падалка, та ін. вважають, що чинниками естетично розвиненої особистості майбутнього вчителя та його педагогічної культури є естетичний курс. Вона складається з системи установок, художнього інтересу, мотивів, ціннісних орієнтацій, естетичних смаків та ідеалів. Як бачимо, проблема педагогічної культури, її формування в майбутніх учителів є актуальною і потребує подальшого дослідження та висвітлення.

За тисячолітню історію людства склалися дві гілки виховання підростаючого покоління: сімейне і суспільне. З давніх-давен ведеться суперечка, що важливіше в становленні особистості: сім'я чи суспільне виховання? Одні великі педагоги схиляються на користь сім'ї, інші віддавали пальму першості громадським установам.

Ще до революції ряд таких відомих педагогів, як К. Д. Ушинський П. Ф. Лєсгафт та інші, «вважали, що виховання дитини має

здійснюватися до семи років в сім'ї. К. Д. Ушинський говорив про те, що батьки повинні мати педагогічні знання, для чого слід вивчати педагогічну літературу» [40].

Оцінюючи виховні можливості школи, А. С. Макаренко підкреслював, що «організуючим початком повинна бути школа як представниця державного виховання. Школа повинна керувати сім'єю» [23]. За необхідність надання батькам педагогічної допомоги виступали і такі педагоги, як Е. А. Аркін та ін.

Ідеї взаємодії сімейного і суспільного виховання розвивалися в роботах В. О. Сухомлинського, які не існують без системи педагогічної освіти, підвищення педагогічної культури батьків, яка є важливою складовою частиною загальної культури.

У наш час ідея взаємозв'язку громадського і сімейного виховання знайшла своє відображення в ряді нормативно - правових документів, в тому числі в Законі «Про освіту».

Так, в законі «Про освіту» записано, що батьки є першими педагогами. «Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального та інтелектуального розвитку особистості дитини в ранньому віці» [41].

Людство давно прийшло до розуміння необхідності спеціальної підготовки батьків до виховання дітей. Розгорнуте наукове і практичне обґрунтування схожі думки отримали в працях великих педагогів і мислителів. «Першу програму підготовки матерів до виховання і навчання маленьких дітей дав Я.А. Коменський у книзі «Материнська школа». Аналогічні думки про залежність сімейного виховання від підготовленості батьків висловлювали Ж.-Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці» [22].

На думку Е.В. Бондаревской «педагогічна культура - це частина загальнолюдської культури, в якій найбільшою мірою закарбувалися духовні і матеріальні цінності, а також способи творчої педагогічної діяльності людей, необхідні людству для обслуговування історичного

процесу зміни поколінь і соціалізації (дорослішання, становлення) особистості» [7].

Як зазначає О.Н. Олейникова, «у вітчизняній педагогіці поняття «педагогічна культура» і її структура традиційно розглядаються в контексті досліджень проблем індивідуальності та професійної діяльності вчителя. Аналізуючи таке багатство розуміння культурологічного феномена, можна виділити три філософських підходи до розуміння феномену культури: аксіологічний, діяльнісний і особистісний. Згідно аксіологічному підходу, культура розуміється як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством. Діяльнісний підхід до культури виражається в тлумаченні культури як специфічного способу діяльності, як способу реалізації творчих сил і здібностей людини в конкретній діяльності, виробленої з точки зору суспільної значимості. Особливість третього - особистісного підходу - виражається в тому, що культура представляється як деяка властивість особистості, що виявляється в здатності до самоконтролю, творчої реалізації своєї діяльності, думок, почуттів» [33].

М.Н. Єрмоленко «розглядає педагогічну культуру як рівень оволодіння педагогічною теорією і практикою, сучасними педагогічними технологіями, способами творчої саморегуляції індивідуальних можливостей особистості в педагогічній діяльності. При цьому в зміст педагогічної культури автори включають аксіологічний, технологічний, евристичний і особистісний компоненти» [24].

Є.І. Відти дає наступне визначення педагогічна культура - це історично розвивається програма соціального спадкування, що включає в себе соціально-педагогічний ідеал; адекватні йому форми, методи його досягнення; і суб'єкти, структуровані в певний педагогічний простір. Це визначення включає в себе не тільки поняття про цілі освіти і відповідно їм форм і методів їх досягнення, про суб'єктів педагогічної культури.

Принципово важливо тут вказівка на приналежність до певного педагогічного простору і на здатність до постійного розвитку.

Аналіз публіцистики з теми дослідження примушує стверджувати, що «педагогічна культура – це складне, безумовно, багаторівневе соціально-психологічне утворення в структурі особистості. У дослідженнях Г. О. Балла, І. Д. Беха, С. У. Гончаренка, І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехоти, В. А. Семиченка та інших чітко окреслені якості, які необхідно розвивати в процесі професійної підготовки майбутнього фахівця, такі як духовна культура, гуманність, перцепція, рефлексія, відповідальність, емоційна стійкість» [14,16].

Саме вони виступають причинами стимуляції саморозвитку студентів, яке є головною передумовою вчительського становлення особистості. На думку дослідниці Н. І. Пов'якель, «професійне становлення особистості, базуючись на особистісній та психологічній зрілості майбутніх фахівців, зумовлює виникнення такої необхідної складової особистості фахівця, як професійна ідентифікація. Вона розглядається як невід'ємний компонент професійної самосвідомості особистості, основними характеристиками якої є прийняття провідних професійних ролей, цінностей та норм, сформовані мотиваційні структури, що спонукають особистість до ефективної практичної діяльності» [7].

У зарубіжній педагогіці «проблеми педагогічної вихованості висвітлені в дослідженнях Дж. А. Пагано, Л. І. Бейера, К. Д. Борича, В. Файнберга, Р. Брунера, Л. Тробріджа, В. Цифройнда та ін. За їхнім твердженням найпоширенішими компонентами професійно-педагогічної культури вчителя є: вміння планувати свою роботу та ставити певну мету, висока культура спілкування, віра в учня, знання особливостей дітей, прагнення до самовдосконалення і саморозвитку та інші» [19, с.346].

На цьому наголошується в сучасних нормативних документах про освіту: Законах України «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти, «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)», у яких окреслено принципово нові значення, пріоритети й напрями модернізації цілісної системи освіти. Серед них – новосформовані спеціалісти, тренери та професіонали, які орієнтуються на постійне професійне та культурне самовдосконалення. Тому однією з головних цілей вищої освіти має бути виховання культурного та творчого розвитку майбутніх фахівців. Учитель – це перш за все вихователь, організуючи навчання, він повинен вміти планувати розвиток своєї особистості та уявляти, якими мають бути його учні як самостійні громадяни України.

Значну увагу цьому питанню приділяв В.О.Сухомлинський, який відкрив важливу закономірність, цінну не лише для «кабінетних» учених, а й для кожного вчителя. Успіх будь-якого реального бізнесу вимагає не тільки бізнес-знань, які відповідають вимогам сьогодення, а й історичного мислення. «Її головними структурними компонентами є: педагогічні цінності, творчі способи педагогічної діяльності, досвід створення учителем зразків педагогічної практики з позицій гуманізму. Показниками високого рівня сформованості педагогічної культури слід вважати:

- гуманістичну спрямованість особистості педагога;
- психолого-педагогічну обізнаність і розвинуте педагогічне мислення;
- освіченість у галузі предмета, який учитель викладає, і володіння педагогічними технологіями;
- досвід творчої діяльності, вміння обґрунтовувати власну педагогічну діяльність як систему (дидактичну, виховну, методичну);

- культуру професійної поведінки (педагогічного спілкування, мови, зовнішнього вигляду)» [43, с.9].

Особиста професійна культура формується в професійних вчинках вчителя. Наприклад, учителеві з вищим рівнем педагогічної вихованості властиві теоретичне ознайомлення власної педагогічної позиції, систематичність педагогічної діяльності, творення, гнучкість і варіації у прийнятті рішень. «Такий педагог має індивідуальний стиль. Він не тільки зберігає і відтворює духовні цінності освіти й виховання, а й сам створює їх у вигляді нових технологій, методик, дидактичних і виховних систем. І навпаки, в учителя з низьким рівнем професійної культури виявляється невпевненість, нестійкість власної педагогічної позиції, безсистемність, непослідовність, невміння вирішувати педагогічні проблеми. Тому психолого-педагогічна підготовка спрямована на розвиток педагогічної самосвідомості майбутнього вчителя, його творчої індивідуальності, яка проявляється в способах аналізу, проектування, моделювання, реалізації і рефлексії педагогічної діяльності» [48, с.3].

Педагогічно-психологічний блок включає дисципліни, які передбачають сприйняття закономірностями психічного розвитку дитини, різними технологіями учіння, виховання і менеджменту, проектуванням і моделюванням навчально-виховного процесу, основами професійної і психологічної культури.

«Без прагнення до постійного самовдосконалення, що визначається усвідомленням своїх недоліків і умінням їх виправити, здатністю вчителя до самоконтролю і самоаналізу, побудовою дій із самовиховання, учитель не може характеризуватися як носій високої культури. Він має право учити доти, поки вчиться сам – ця заповідь повинна стати професійним кредо сучасного вчителя, тому прагнення до постійного самовдосконалення є однією з основних якостей особистості педагога високої педагогічної культури. Таким чином, важливим

складовим компонентом педагогічної культури є особистісні якості вчителя, що визначають рівень його професіоналізму» [47, с.156].

Якщо немає бажання безперервного самовдосконалення, це визначається усвідомленням їх недоліків і вмінням виправляти їх. «Без здатності вчителя до самоконтролю та самоаналізу, без встановлення самовиховання вчитель не може охарактеризувати як благородного носія культури. Поки він навчається сам, він має право викладати-ця заповідь має стати професійним віровченням сучасних учителів, тому прагнення до постійного вдосконалення є однією з основних якостей особистості вчителя у культурі вищої освіти. Тому важливою складовою викладацької культури є особистісні якості вчителя, що визначають його професійний рівень» [47, с.156].

Професійні знання вчителів є одним із компонентів культури викладання з такими важливими характеристиками, як особистісний контакт. Професійні знання вчителів орієнтовані на науку з одного боку, а студентів - з іншого. На нашу думку, основним чинником сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя є також професійні педагогічні знання, тому що саме в діяльності, у співпраці з учнями можна твердо у своїх досягненнях та визначити нові шляхи на майбутнє.

Отже, думаємо за доцільне виокремити такі основні чинники технології створення педагогічної культури майбутнього вчителя:

1. Щодо відповідності вимогам до педагогічної культури майбутнього вчителя здійснення діагностики особистих якостей.

2. Створення теоретичної основи студента педагогічного навчального процесу з проблем професійно-педагогічної культури.

3. Формування схеми саморозвитку головних чинників педагогічної культури.

4. Виконання вправ із розвитку культури спілкування, морально-етичної, правової, управлінської культури тощо.

5. Самодіагностика та самоконтроль набутих професійно-культурних якостей протягом вчительських практик [28].

Таким чином, можемо підсумувати, що формування педагогічної культури майбутніх наставників – одне з найголовніших завдань професійної підготовки студентів у ВНЗ, тому набуває хорошого значення для професійного зростання майбутнього фахівця. Педагогічна культура – найвищий показник відповідальності рівня саморозвитку й професійної підготовленості вчителя до специфіки освітньої діяльності. Це особистісно опосередкований педагогічний професіоналізм, що дозволяє здійснювати педагогічну діяльність на вищому щаблі її соціальних, гуманних, моральних, власне педагогічних, наукових і спеціальних критеріїв.

1.2. Сучасні вимоги до «людини культури»

У перекладі з латинської мови слово «культура» означає – обробка, освіта, вихованість. Це слово вживали як протилежне слову «натура» – природа.

«Швидкі темпи розвитку суспільства щодня ставлять перед сучасним педагогом все нові і нові вимоги, котрі потребують систематизації здобутих знань, які дають змогу розкрити взаємозв'язок людини з природою, особливості входження індивіда в соціум та розширення власного професійного світогляду» [2].

Тобто «все, до чого доторкнулася рука людини, все штучне, неприродне – підпадало під це визначення. Але, пізнаючи навколишній світ, людина пізнавала, а разом із тим і «обробляла», саму себе, займалася освітою, вихованням» [1].

Рівень творчості вчителя визначає його рівень інтелектуального та морального розвитку, що дає йому змогу знайти власний життєвий шлях та направити свою творчість у правильне русло. Правильно знайдений спосіб життя принесе щастя в життя і позбавить його від життєвих

негараздів. Людина, яка обирає життєвий шлях вчителя на початку своєї кар'єри, стикається з багатьма різними проблемами.

Один з них - молодий викладач, який вступає на факультет. «Проблема в тому, що йому важко завоювати довіру досвідчених учителів, думаючи, що через брак досвіду та практики він не зможе працювати на рівні досвідчених учителів. Проблема часто полягає в тому, що нові ідеї молодих вчителів, нові ідеї та нові методи навчання не сприймаються. І саме через це багато молодих педагогів наскільки поринають у світ особистих переживання, що полишають педагогічну кар'єру і починають шукати свій новий життєвий шлях в якому вони зможуть втілити в життя нові ідеї, де їх підтримають і зрозуміють» [20, с.100].

Проаналізувавши велику кількість літератури, ми прийшли до висновку, що немає точного твердження про викладання творчості в науці. Інтегрувати ідеї в навчальний процес означає вміти самостійно мислити, приймати рішення та втілювати ідеї в життя. У процесі творчої педагогічної діяльності вчителі не можуть бути готові до будь-яких неприємностей, все йде з досвіду. Головне не втрачати надію, постійно самостверджуватися, але ні в якому разі не за рахунок приниження інших.

Педагоги-новатори були у всі часи — це і є запорука прогресу, не варто зупинятися на досягнутому. «Педагог має постійно підвищувати рівень педагогічної майстерності, рівень педагогічної творчості, лише тоді, коли його праця пустить коріння, і дасть перші плоди, він має право називатися «Педагогом» з великої літери. Ми маємо пишатися тим, що ми виховуємо, навчаємо, передаємо досвід наступним поколінням. Тож зростаєте професійно, гідно приймайте будь-які поразки, нехай вони лиш роблять вас сильнішими» [10].

Індивід прагне в будь-який спосіб підкреслити власну унікальність, неповторність. Відсутність високого рівня особистісної

форми розвитку призводить до того, що свою неповторність людина стверджує винятково в зовнішніх формах (одязі, тату, поведінці тощо). "Бідність" внутрішнього світу позбавляє індивіда спроможності не тільки творити нові духовні цінності, а й розпредмечувати багатства культури, які накопичені людством. Унаслідок цього культурна спадщина стає особливо затребуваною тільки для певних кіл соціуму, водночас втрачаючи свій сенс для більшості, поглиблюється розрив між людиною, суспільством та природою.

Існують певні якості, які характеризують особистість людини, культуру особистості, міру її особистості. «Людина формується у конкретному історичному часі. Він, в свою чергу, включає в себе все "тіло культури", тобто весь попередній досвід, культурну традицію, загальнокультурну атмосферу» [13].

До культурно-історичних якостей особистості належить здатність судження як основа інтелектуальної культури, моральна рефлексія і совість як обов'язкові складові етичної культури особистості, смак як специфічна здатність, що лежить в основі естетичної культури особистості і суспільства, пам'ять і традиції як умова і потреба міжособистісного спілкування, моральність і право як регулятиви поведінки людей і гаранті забезпечення їх безпеки.

Багато десятиліть вчені і звичайні люди намагаються краще зрозуміти не тільки сам процес, але і вивчити особливі якості «людей культури». Особистість «людини культури» викликає великий інтерес. Як показує досвід, «зазвичай представники такого типу відрізняються високою активністю, експресивною поведінкою і викликають суперечливі відгуки оточуючих» [5, с.143].

По суті, жодна модель, розроблена психологами, не є точним шаблоном. Наприклад, така риса, як невротизм, часто притаманна людям, які створюють духовні цінності. Вчені, винахідники відрізняються стійкою психікою, врівноваженістю.

Кожна людина, творча чи ні, є унікальною, щось у нас перегукується, а щось абсолютно не збігається.

Є кілька рис характеру, які більшою мірою притаманні таким особистостям:

- допитливість;
- впевненість у власних силах;
- не надто доброзичливе ставлення до оточуючих.

Останнє викликано, можливо, «в силу того, що люди з нестандартним мисленням думають інакше. Їм здається, що їх не розуміють, засуджують або не приймають такими, які вони є» [1].

У парадигмі сучасної освіти вагоме значення надається формуванню творчої, конкурентоспроможної особистості, здатної самостійно мислити і приймати відповідні рішення. Виховати таку особистість може вчитель, який має високу самооцінку, є активним, здатним до інноваційної педагогічної діяльності. У науковій літературі поняття «творча професійна діяльність учителя» розглядається як «провідний фактор, що впливає на розвиток творчих можливостей учнів».

«Реалії сьогодення потребують таких вимог до «людини культури»:

- це фахівець, що перебуває у творчому пошуку, продукує оригінальні ідеї, приймає нестандартні рішення у розв'язанні педагогічних проблем;
- дослідник, здатний перебудувати свою діяльність відповідно до змін і вимог суспільства;
- має бути уважним, постійно помічати те, що відбувається навколо нього, для того, щоб відображати цю дійсність у творчості;
- завжди повинен мати на все, що відбувається власну думку;
- повинен тонко відчувати біль інших людей;

- бути зібраним і працьовитим, так як творчість - це теж важка праця, не тільки фізичний але і духовний;
- споглядання - це бачити і відчувати, то що бачиш, а творення - це створювати, творити. Іншими словами: коли ти можеш глибоко відчувати те, що бачиш, тоді ти можеш створити щось, що можна буде назвати мистецтвом;
- мотиви «людина культури» знаходить в оточуючій нас дійсності. Це може бути як "щось прекрасне" так і "щось жахливе", а може бути взагалі "щось звичайне" (на перший погляд), головне, щоб "це" могло викликати сильні емоції у творчої людини, тоді це розбурхує його уяву, з'являється задум і починається творчий процес» [8].

Креативність як специфічна здатність творчої особистості корениться в уродженою обдарованості людини. Але «реалізація цієї здатності і обдарованості залежить від розвитку особистості в цілому і, зокрема, від розвитку інших загальних і спеціальних здібностей. Встановлено, що інтелект повинен бути вище середнього. Величезне значення має розвинена пам'ять, причому пристосована до тій чи іншій сфері творчої діяльності: музична пам'ять, зорова, цифрова, рухова і т.п. Мають значення і фізичні, анатомо-фізіологічні властивості людини, часто вроджені» [39].

В даний час культура все більше і більше спеціалізується і набуває елітарний характер. Рівень сили творчої потреби і енергії, необхідний для професійної творчості, в більшості сфер людської культури такий, що за межами професійної творчості залишається більшість людей. Є точка зору, що у «людини культури» є надлишковий енергетичний потенціал. Надмірна по відношенню до витрат на адаптивну поведінку. Можливість для культури, як правило, з'являється тоді, коли людині не потрібно вирішувати завдання на адаптацію, коли в його розпорядженні «спокій і воля».

Отже, кожна «людина культури» – індивідуальність, тому і його творча майстерність має особливості і певною мірою індивідуальна. Він може самостійно обирати спосіб удосконалення: чи то самостійно конструювати навчальне середовище, займаючись самоосвітою, чи використовувати методики, створені іншими, для реалізації власної індивідуальної програми. Проте ні в якому разі не варто забувати, що творчістю є діяльність, в яку людина вкладає немовби частинку своєї душі, і чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа.

1.3.Зміст професійної культури як компетентності майбутнього педагога

У новітніх «соціологічних та педагогічних дослідженнях зміст професійної культури розглядають як сукупність спеціальних теоретичних знань і практичних вмінь, пов'язаних з певним видом праці» [12].

Існує декілька визначень змісту професійної культури вчителя. Зокрема, Т.А.Креславська «під професійною культурою фахівця розуміє єдність переконаності в соціальній значущості своєї професії, розвинене почуття професійної гордості, працелюбства й працездатності, підприємливості, енергійності та ініціативності здатності ефективно, швидко та якісно розв'язувати виробничі завдання; знань теорії управління і соціальної психології, організаторських здібностей, готовності розширення професійного досвіду»[28].

Тому категорія «професійна культура» переважно характеризує особистість вчителя з точки зору цілісності професійного розвитку та з точки зору певних особистісних якостей та характеристик.

В.О.Сухомлинський - один з перших науковців, який почав ґрунтовно розкривати зміст та умови формування професійної культури вчителів у ХХ столітті. Цей видатний педагог вирішив широке коло завдань у навчальному процесі за умови всебічного розвитку

особистості вчителя та формування вмінь орієнтуватися в різних науково -практичних питаннях. Тому, на його думку, професійна культура вчителів є характеристикою їх особистості у професійній діяльності: «З того, як і чому вихователь виражає себе, дитина робить висновок про те, якими є люди, взагалі, в чому полягає добро, в чому ідеал. Отже, необхідно, щоб особистість педагога приваблювала вихованців, надихала їх своєю цілісністю, красою ідейно-життєвих поглядів, переконань, морально-естетичних принципів, інтелектуальним багатством, працьовитістю» [45].

«Виховання як пояснювальне поняття характеризує виключно поведінку окремої людини, яка належить до певного суспільства чи соціальної групи професійної субкультури. Тобто, професійна культура - це історично сформована система способів професійної діяльності та поведінки в житті, котра має тенденції поділятися всіма або спеціально призначеними для цього члена групи» [48].

Високий рівень професійної культури характеризується розвиненою здатністю до вирішення педагогічних завдань, так званим розвиненим професійним мисленням і свідомістю. Але розвинене професійне мислення може перетворитися на свою протилежність, коли воно перетворюється в догму, поглинаючи інші прояви особистості, порушуючи її цілісність і всебічність. В цьому випадку ми згодні з авторами, що відносить професійну культуру до засобу, стримуючому вузький професіоналізм. Відображаючи суперечливий, діалектичний характер людської діяльності, професійна культура розглядається нами як певна ступінь оволодіння (професійною групою) прийомами і способами вирішення спеціальних професійних завдань [36, с.456].

Таким чином, професійна культура пов'язана з диференціацією і професіоналізацією людської діяльності, вимагає достатньої спеціальної підготовки, виховання, і розвитку професійно значущих особистіших здібностей та якостей, формування відповідних знань, вмінь та навичок.

«Все це неможливе без довготривалої цілеспрямованої підготовки, загальної і професійної освіти, а також без посилення світоглядного значення саме професійної культури, необхідної для повноцінного входження у систему суспільного поділу праці і загальну культуру суспільства»[5] .

«Професійна культура має об'єктивний вимір, що характеризує її як суму надбань, цінностей, установок, способів спілкування, традицій, ритуалів, досягнень науки, освіти, що, будучи створеними в прогресі діяльності людей, через опредметчування відділилися від них і стали самостійними утвореннями зі специфічними зв'язками, та суб'єктивний, що виражається у особистішій інтеріоризації цих надбань та атрибутів» [31].

«З початком активної розробки культурологічного підходу в філософії, соціології, педагогіці і психології проведено дослідження, присвячені окремим сторонам педагогічної культури, вивчаються питання методологічної, морально-естетичної, етичної, комунікативної, духовної, фізичної культури особистості вчителя. У цих дослідженнях педагогічна культура розглядається як важлива частина загальної культури вчителя, що виявляється в системі професійних якостей і специфіці педагогічної діяльності»

«Професійно-педагогічна культура педагога - це частина педагогічної культури як суспільного явища. Носіями педагогічної культури є люди, які займаються виховною практикою не тільки професійно. А носіями професійно-педагогічної культури є люди, покликані здійснювати на професійному рівні працю, складовими частинами якого є педагогічна діяльність, педагогічне спілкування і особистість як суб'єкт названих діяльності та спілкування» [29].

Професійна культура може бути реалізована лише за допомогою суб'єктивного виконання, тобто складної загальної структури в загальній структурі особистості експерта. Експерти проектують свою

загальну культуру у професійну сферу і можуть бути сформовані лише в контексті суспільно -суспільно корисної діяльності. Професійна діяльність педагогів має свої особливості.

Серед її елементів дослідники визначили: -Навчання викладання, пов'язане з ціллю прогресу викладання та поясненням викладання соціальних явищ та завдань у цілі; -Методи та усвідомлення виховного впливу [30].

Перше сучасне визначення виховання було здійснено англійським спеціалістом Е.Тейлором: «Культура в широкому сенсі складається у своєму цілому із знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства» [46].

Філософи відносять до виховання все, створене руками людини. Як зазначає А.Арнольд, в межах цього компетентнісного підходу культура розуміється як сукупність матеріальних і духовних цінностей, що представлені у вигляді чималих результатів і продуктів людської діяльності.

Слід відзначити, що у педагогічній науці відсутня єдність щодо визначення сутності й змісту професійної культури вчителя, що зумовлює вживання термінів “професійна культура”, “педагогічна культура”, “професійнопедагогічна культура”. В.Зелюк вважає професійну і педагогічну культуру синонімічними поняттями, стверджуючи, що існує більш широка категорія «культура майбутнього вчителя», що поєднує в собі різні види особистісної культури, в тому числі і професійну».

С.О. Сисоєва визначає педагогічну культуру як «сукупність сформованих якостей особистості вчителя, які знаходять свою проекцію в його вміннях та проявляються в різних аспектах професійних відносин і діяльності» [43].

Ми розглядаємо думку В.Кравцова, В.Радула, М.Михайліченка які розглядають професійну культуру як поняття у змістовному плані ширше, аніж педагогічна культура, як таке, що «найбільш повно відображає педагогічний розвиток особистості наставника та його діяльність у професійній сфері, вважають, “що професійна культура вчителя є складовою його загальної культури, складним утворенням у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері педагогічної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності» [41]

При цьому автори спираються на визначення Т. Креславської, яка під педагогічною культурою вчителя розуміє “єдність переконаності в соціальній значущості своєї професії, розвинене почуття професійної гордості, працелюбства і працездатності, підприємливості, енергійності та ініціативності, здатності ефективно, швидко та якісно вирішувати оперативні задачі; знань теорії управління і соціальної психології, організаторських здібностей, готовності до розширення професійного досвіду” [28].

Разом з тим, професійна культура реалізується тільки через суб’єктний вияв, тобто є “складним інтегральним утворенням в цілісній структурі особистості фахівця, що може формуватися лише в контексті соціальної, суспільно-корисної діяльності”.

Облік зазначених методологічних підстав дає можливість обґрунтувати компоненти професійно-педагогічної культури, такі як: аксіологічний, технологічний і особистісно-творчий.

Аксіологічний компонент професійно-педагогічної культури - це сукупність педагогічних цінностей, створених людством і своєрідно включених в цілісний педагогічний процес на сучасному етапі розвитку школи. У цьому процесі викладачі опановують певними ідеями і

концепціями, набувають знання і вміння, що становлять гуманістичну технологію педагогічної діяльності, і в залежності від ступеня їх застосування в реальному житті вони оцінюють їх як більш-менш значущі. Знання, ідеї, концепції, які мають зараз більшу значимість для суспільства і окремої педагогічної системи, виступають в якості педагогічних цінностей [26, с. 129].

Коли вчитель оволодіває і розвиває викладацьку діяльність, оволодіває викладацьким капіталом і визнає цінність викладання, він стає майстром і професіоналом своєї майстерності. Історія шкіл та ідей викладання — це процес безперервного оцінювання, переосмислення, встановлення цінностей, перетворення відомих ідей і методів навчання в нові умови. Уміння пізнавати старе і бачити нове гідне оцінки і є незаперечною частиною педагогічної культури вчителів. На жаль, формування особистості, професії та педагогічної культури вчителя значною мірою перевищує розвиток російського та зарубіжного педагогічного досвіду. Галузі історії та культури викладання залишаються значною мірою невивченими вчителями.

Гуманістична спрямованість технологічної складової педагогічної культури дає можливість досліджувати механізм задоволення різноманітних духовних потреб особистості. Зокрема, виявляються способи задоволення її потреби в спілкуванні, в отриманні нової інформації, в передачі накопиченого індивідуального досвіду. За все того, що складає основу цілісного педагогічного процесу [26, с.126].

Категорія «педагогічна технологія» допомагає зрозуміти суть педагогічної культури, розкриває історичні зміни її способів і прийомів, пояснює спрямованість діяльності в залежності від відносин, що складаються в суспільстві. Саме в такому випадку педагогічна культура виконує функції регулювання, збереження, відтворення і розвитку педагогічної реальності.

Особистісно-творчий компонент розкриває механізм оволодіння професійно-педагогічною культурою. Процес присвоєння викладачем цінностей педагогічної культури відбувається на особистісному рівні. Творчо інтерпретуючи ту чи іншу теорію, концепцію, педагог реалізує свої інтелектуальні можливості і стає як би співтворцем певних цінностей [14].

Саме в педагогічній діяльності, творчої за своєю природою, виявляються і вирішуються такі суперечності: між накопиченим суспільством педагогічним досвідом в галузі освіти і конкретними формами його індивідуально-творчого присвоєння та розвитку; між варіантом розвитку сил і талантів особистості і саморозвитком, зроблення межі цього розвитку і ін. Таким чином, з одного боку, педагогічна творчість виступає одним із проявів педагогічної культури як процесу створення нових педагогічних цінностей, з іншого боку, педагогічна творчість - це вид життєдіяльності людини, універсальною характеристикою якого є педагогічна культура. Педагогічна творчість вимагає від викладача адекватної потреби, особливих здібностей, індивідуальної свободи, самостійності та почуття особистої відповідальності [5].

Отже, «професійна культура стає особистісним надбанням майбутнього вчителя лише в умовах залучення до певної діяльності, у процесі якої відбувається особистісна інтеріоризація вищеназваних атрибутів об'єктивного вияву професійної культури. Слід відзначити, що діяльнісний підхід до інтерпретації культури та професійної культури дозволяє з одного боку враховувати контекст особистісного становлення (Л.М.Коган, В.М.Межуєв та ін.), а з іншого - розглядати культуру як універсальну властивість і прояв суспільного життя (Ю.А.Жданов, Е.С.Маркарян та ін.)» [24].

Таким чином, професійно-педагогічна культура учителя виступає частиною педагогічної культури як громадського явища. Носіями

педагогічної культури є люди, що переймаються педагогічними критеріями як на професійному, так і нефаховому рівнях. Носіями ж професійного виховання є люди, які можуть робити педагогічну працю, складниками якої є педагогічна діяльність.

РОЗДІЛ 2. Педагогічні умови сформованості педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи

2.1.Зміст і сутність педагогічної культури педагога як базова компетентність фахової підготовки

Складнощі і розбіжності у вивченні проблеми педагогічної культури пов'язані з тим, що дане поняття як наукове досліджено недостатньо, в словниках і педагогічної енциклопедії визначення не даються, існуючі різні трактування в основному емпіричного характеру і відірвані від практичної діяльності вчителя. Для визначення перерахованих суперечностей необхідно ретельно вивчити сутність педагогічної культури, розглянути теоретичну модель, визначити початковий стан сформованості педагогічної культури студентів і вчителів.

Проблема культури вчителя привернула і привертає до себе пильну увагу багатьох дослідників. Так, «проблема культурного досконалості вчителя увійшла в історію педагогіки разом з системами, концепціями вчених, мислителів, педагогів: наприклад, думки Я.А. Коменського про високу культуру, енциклопедичному освіті, досконалості володінні мистецтвом слова; погляди Ж.Ж. Руссо, В.Г. Белінського, А.І. Герцена про талант, широті кругозору педагога, про його умінні пов'язувати знання з життям; ідеї К.Д. Ушинського про творчий характер праці вчителя; уявлення Н.Г. Чернишевського про необхідному для кожного вихователя суворому аналізі самого себе з тим, щоб подолати в собі властивості, які можуть згубно впливати на дітей; вимоги прищеплювати «здоровий погляд на речі» учням, «вчитися у природи», не обмежуватися «книжковими поясненнями», а спиратися на досвід, зразки науки і мистецтва, як базової компетентності вчителя» [10].

Слід «звернути увагу на педагогічну спадщину В.А. Сухомлинського, де широко використовувалося поняття «педагогічна

культура», що включає в себе багато компонентів духовного обличчя і професійної підготовки вчителя, але спеціального визначення дано не було. Заслуговує уваги твердження В.А. Сухомлинського, що без знання душі дитини немає педагогічної культури» [45].

Педагогічна культура об'єктивно необхідна вчителю, який за родом своєї діяльності безпосередньо спілкується з людьми, надаючи на них вплив з метою зміни.

Педагогічна культура сприяє гуманізації відносин в системі «людина-людина» («вчитель-учні», «учитель-батьки», «викладачі-студент», «викладач-викладач», «майбутній учитель-майбутній учитель»), тому формування досліджуваного поняття особливо актуально в сучасних умовах.

Необхідно звернутися до процесу моделювання досліджуваного якості, тобто уявити модель, яка б включала в себе комплекс критеріїв і показників. Критерії педагогічної культури представляють такі її характерні ознаки, на підставі яких можна оцінити міру її сформованості. Про реальні прояви педагогічної культури в цілому або її окремих сторонах можна судити по наявності певних показників.

У більшості робіт «педагогічну культуру визначають як проекцію загальної культури на сферу педагогічної діяльності; як синтез педагогічної етики та професійно-педагогічних якостей, стилю навчально-виховних робіт і відносини викладача до своєї справи і до самого себе» [1].

Стає очевидним, що педагогічна культура - це сфера творчого застосування і прояви педагогічних здібностей особистості. У педагогічних цінностях особистість реалізує свої індивідуальні сили і опосередковує процес освоєння моральних, естетичних, правових та інших відносин. Особистість, впливаючи на інших, робить себе, визначає свій саморозвиток, реалізуючи своє в діяльності.

Педагогічну культуру розмежовують також і як частину національної культури, що інтегрує історико-культурний педагогічний досвід і регулює сферу педагогічної взаємодії. «Сукупним суб'єктом педагогічної культури виступає суспільство в цілому, що задає цілі і зміст процесів соціалізації виховання і освіти, а його носіями в педагогічній взаємодії виступають вчителі, батьки, педагогічні спільноти, які реалізують як соціальне замовлення в конкретно історичному і особистому педагогічному досвіді» [42].

Сучасні дослідники розглядають педагогічну культуру як взаємозв'язок синтез природних і набутих особистих модливостей, що забезпечують високий рівень діяльності вчителя.

Педагогічну культуру можна включати в наступний категоріальний ряд: культура педагогічної діяльності, культура педагогічного спілкування, культура особистості викладача. Педагогічна культура - це узагальнююча характеристика різноманітних видів педагогічної діяльності та педагогічного спілкування, що відображає закономірності розвитку потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, здібностей людини, яка обрала професію педагога, викладача [48].

«Педагогічна культура може бути представлена як сукупність досягнень соціальної практики, педагогічних поглядів, ідей, теорій, способів педагогічної діяльності. Історично сформовані типи педагогічної культури відповідають типам розвитку людської цивілізації і характером взаємодії між освітою і педагогічною культурою тієї чи іншої історичну епоху. Формування типу педагогічної культури залежить також і від що складається в суспільстві парадигми освіти і діяльності окремих педагогів, створюють авторські культуросообразність педагогічні системи. В основі типу педагогічної культури лежить цілісне уявлення про педагогічної дійсності, в центрі якої знаходиться особистість дитини» [35].

Нові педагогічні думки становить світоглядну основу педагогічного виховання вчителя. Його особливостями є: «визнання учня найвищою цінністю; переорієнтація цілей освіти на виховання і розвиток особистості; проблемно-варіативної мислення, що припускає можливість багатоваріантного досягнення цілей навчання і виховання; гуманізм і співпраця з дітьми; творча. Творча спрямованість на розробку ефективних методик і технологій навчання і виховання» .

Все «це ціннісні аспекти педагогічної культури, які за умови оволодіння ними інтегруються індивідуальною свідомістю і знаходять конкретне вислів в педагогічній позиції і практичної діяльності людей, що займаються навчанням і вихованням» [16, с.54].

Професійна компетентність будь-якого вчителя повинна бути комплексною. «Сукупності компетенцій становлять психолого-педагогічна культура, майстерність вчителя, індивідуальні здібності особистості і особливості її інтелектуального і психомоторного функціонування, націленого на розвиток самовдосконалення властивостей характеру і професійних умінь вчителя, що відповідають сучасним тенденціям цілісного сприйняття людини, його культурно-творчих, соціально-перетворюючих функцій в навколишньому його світі» [1].

Отже, проблема вимірювання педагогічної культури пов'язана з проблемою критеріїв, показників і можливих рівнів сформованості. Психолого-педагогічна культура, майстерність вчителя, професійна компетентність, на наш погляд, є саме тією ланкою, яким раніше нехтували в педагогічному процесі, не доводячи засвоєння знань і формування навичок до їх реалізації в практичній діяльності, накопиченої людськими знаннями і загальнокультурних цінностями.

2.2. Моделювання процесу сформованості педагогічної культури у майбутніх учителів початкової школи

У повсякденній свідомості педагогічна діяльність постає як «звичайна, нормальна, позбавлена будь-яких таємниць, бо кожна людина вчився і бачив десятки вчителів і тисячі уроків, багато з яких вже давно забуті. Багатьом на основі шкільного досвіду педагогічна діяльність представляється монотонною, вона може відлякувати уявній рутинною, повторюваністю уроків, дій, віддаленістю і неочевидністю результатів. Існує думка, що праця вчителя - невдячна праця. І тільки той, хто присвятив життя педагогічній діяльності, може спростувати це судження».

Проблема формування професійної культури в даний час дуже актуальна, тому що інноваційні процеси, що відбуваються в педагогічній теорії і практиці, пред'являють серйозні вимоги до підготовки майбутнього вчителя.

«Педагогічна культура - сукупність високого рівня розвитку і вдосконалення всіх компонентів пед. діяльності і такого ж рівня розвитку і реалізації сутнісних, особистісних сил педагога, його здібностей і можливостей. Компоненти педагогічної культури:

- педагогічне мислення (високий розвиток здібностей до наукової обробці пед. явищ і фактів);

- педагогічна спрямованість (система емоційно-ціннісних відносин, що задає структуру велетенських мотивів особистості, які спонукають вчителя до її утвердження, до пед. діяльності та спілкування)» [11].

Аспекти педагогічної спрямованості: спрямованість на роботу, спрямованість на себе, спрямованість на предметну сторону професії. Також до педагогічної культури ми можемо віднести: культуру зовнішнього вигляду вчителя, культуру вербального і невербального

спілкування, культуру саморегуляції, культуру мовної поведінки вчителя.

«Педагогічна діяльність - це професійна діяльність, спрямована на створення в педагогічному процесі оптимальних умов для виховання, навчання, розвитку і саморозвитку особистості вихованця і вибору можливостей вільного і творчого самовираження» [3,с.167].

Педагогічна діяльність має низку специфічних особливостей. Перш за все, це проявляється в тому, що її мета визначається суспільством. Мета носить узагальнений характер, тому дійшовши до окремого вчителя, трансформується в конкретно-індивідуальну установку, яку вчитель і намагається реалізувати в своїй практиці.

Педагогічна діяльність виступає як мета-діяльність, тобто діяльність, спрямована на організацію і управління іншою діяльністю. У певному сенсі педагогічна діяльність - діяльність управлінська. Педагог в будь-якій ситуації організовує свою діяльність таким чином, щоб вона ефективніше впливала на діяльність інших учасників цього процесу: дітей, батьків, колег, представників громадських та державних утворень.

Педагогічна діяльність - це вид професійної діяльності, змістом якої є навчання, виховання, освіту, розвиток учнів. «Одна з найважливіших характеристик педагогічної діяльності - її спільний характер, вона обов'язково передбачає педагога і того, кого він навчає, виховує, розвиває. Ця діяльність не може бути діяльністю тільки «для себе». Її сутність - в переході діяльності «для себе» в діяльність «для іншого», «для інших». Професійна діяльність вимагає спеціальної освіти, тобто оволодіння системою спеціальних знань, умінь, навичок, необхідних для виконання функцій, пов'язаних з цією професією» [37].

Професійна педагогічна діяльність носить навмисний характер, і, на відміну від сімейного навчання і виховання, які органічно пов'язані з життєдіяльністю сім'ї, відокремлена від повсякденної життєдіяльності дитини. Нею займається спеціальна людина, що володіє необхідними

знаннями та вміннями; для її реалізації існують певні форми: урок і заняття, «класи»; ця діяльність переслідує певну мету: навчити дитину чого - або; виховати його; зростити в ньому людини; розвинути його здібності, інтереси, мислення, пам'ять, увагу і т.д.

«Педагогічну діяльність можна уявити як сукупність наступних компонентів:

- ✓ мета діяльності;
- ✓ суб'єкт діяльності (педагог);
- ✓ об'єкт-суб'єкт діяльності (вихованець);
- ✓ зміст діяльності;
- ✓ способи і засоби діяльності;
- ✓ результат діяльності» [7].

За своєю структурою педагогічна культура - це комплекс педагогічним переконань і майстерності, педагогічної етики і професійних педагогічних якостей, стилю навчально-виховної роботи, ставлення вчителя до своєї справи і до свого «Я» (рефлексія).

Людина є об'єктом і суб'єктом культури, в той же час особистість кожної людини - це феномен культури, так як формується при впливі різноманітних культурних явищ: традицій, форм суспільної свідомості, способу життя, побуту, змісту діяльності, виховання, освіти. Справжня культура покликана розвивати особистість, виконувати її досконалою. Досконалість особистості визначається тим, що і як вона знає, цінує, усвідомлює, з ким і як спілкується, які потреби і як вона їх задовольняє.

Культура особистості, вважає О.В. Гандабура - це «гармонія культури знання, творчого дії, почуттів і спілкування, це гармонія внутрішнього світу і зовнішньої діяльності» [9].

Одним із складових елементів загальної культури людини є професійна культура особистості. Під професійною культурою

розуміється певний рівень здібностей, знань, умінь, необхідних для успішного виконання спеціальної роботи.

«Професійна культура включає в себе загальні уявлення про соціальну значущість конкретного виду праці, уявлення про професійний ідеалі, шляхах і засобах його досягнення, розвинене почуття професійної гордості, честі і відповідальності. Загальна культура і професійна культура особистості взаємопов'язані і впливають один на одного» [20].

Складність процесу формування педагогічної культури, складність розв'язуваних професійних завдань, необхідна різниця формування особистості колективу передопределяють виділення комплексу організаційнопедагогічних умов.

Студентам спеціальності «Початкова освіта» було запропоновано відповісти на запитання "Які чинники педагогічної культури Ви хочете, щоб були наявні у справжньому вчителі?". Ці студенти відповіли таким чином (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1 Чинники педагогічної культури (у %)

Чинники	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	Магістранти
Любов до дітей	4	5,4	3,1	2,7	1,1
Порядність	5	6,5	4	17,3	13,2
Чуйність	6,8	15,6	3,5	2	18,7
Доброзичливість	13	15	16,8	19,1	16,4
Охайний вид	35,4	20,6	22,4	15	30,6
Професіоналізм	35,8	36,9	50,2	43,9	20

Як бачимо, більшість студентів вважали, що в меті педагогічної культури лежить професіоналізм (від 20% до 50,2%), велике значення має також охайний вид (15% - 35,4%), доброзичливість(13%-19,15), чуйність (від 2% до 18,7%) та порядність (від 4% до 17,3%) вчителя, але також не серед всіх курсів. Проте студенти не вказали на важливість розвитку любові до дітей (від 1,1% до 5,4%), що свідчить про слабку

обізнаність студентів з дійсно важливими якостями та вміннями, дуже потрібними для формування педагогічної культури вчителя.

Формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього педагога відбувається за таких умов в результаті:

- цілісного підходу до педагогічного процесу, єдності свідомості, поведінки і відносин;
- рівневого підходу до формування професійно-педагогічної спрямованості особистості;
- включення в навчальний процес різних видів пізнавальної діяльності, активної участі в них студентів; ціннісних пізнавальних орієнтацій, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю;
- наявності досвіду соціальних відносин;
- рівня розвитку пізнавальних інтересів, потреб, мотивів, установок, переконань.

До «психологічних факторів формування пізнавальних потреб студентів відносяться:

- ❖ наявність мети і установки на розвиток пізнавальної самостійності студентів;
- ❖ Рівень розвитку ціннісних мотивацій і потреб в пізнавальної самостійності;
- ❖ Сформованість орієнтації в пізнавальних цінностях;
- ❖ Включення студентів у самостійну пізнавальну діяльність» [23].

Тому, підсумовуючи все вище сказане ми можемо виділити такі умови сформованості педагогічної культури :

- відображення у сенсі навчальних предметів цієї культури як соціально, історично і суб'єктивно-персоніфікованого явища;
- використання у навчальному процесі пізнавальних ситуацій;
- упровадження інтерактивних форм навчання.

2.3. Моніторинг результативності формування педагогічної культури майбутніх фахівців

Критерії професійної культури «визначаються виходячи з системного розуміння культури, виділення її структурних і функціональних компонентів, тлумаченні культури як процесу і результату творчого освоєння і створення педагогічних цінностей, технологій при професійно-творчій самореалізації особи педагога» [14].

«В.О. Кравцов виділяє чотири рівні сформованості професійно-педагогічної культури: адаптивний, репродуктивний, евристичний, креативний» [25].

Адаптивний рівень професійно-педагогічної культури характеризується нестійким відношенням педагога до педагогічної реальності. Професійно-педагогічна діяльність будується за заздалегідь відпрацьованою схемою без використання творчості. Викладачі, що знаходяться на цьому рівні, не проявляють активності в плані професійно-педагогічного самоудосконалення, підвищення кваліфікації здійснюють з потреби, або взагалі відкидає.

Репродуктивний рівень припускає схильність до стійкого ціннісного відношення до педагогічної реальності: педагог вище оцінює роль психолого-педагогічних знань, проявляє прагнення до встановлення суб'єкт - суб'єктних стосунків між учасниками педагогічного процесу. При цьому рівні розвитку професійної культури педагогом успішно вирішуються конструктивно-прогностичні завдання. Педагог усвідомлює необхідність підвищення кваліфікації.

Евристичний рівень прояву професійної культури характеризується більшою цілеспрямованістю, стійкістю шляхів і способів професійної діяльності. «На цьому рівні професійної культури відбуваються зміни в структурі технологічного компонента; на високому рівні знаходяться уміння вирішувати оцінно-інформаційні і корекційно-

регулюючі завдання. Діяльність педагогів пов'язана з постійним пошуком» [31].

Креативний рівень характеризується високою мірою результативності педагогічної діяльності, мобільністю психолого-педагогічних знань, затвердженням стосунків співпраці і співтворчості із студентами і колегами. «Педагогічна імпровізація, педагогічна інтуїція, уяву в діяльності педагога займають важливе місце і сприяють рішенню педагогічних завдань. Педагог виявляється ініціатором підвищення кваліфікації, охоче ділиться своїм досвідом і активно переймає досвід колег, його відрізняє прагнення удосконалюватися» [5].

Після констатувального етапу наступним чинником експериментальної роботи було визначення рівнів сформованості педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів. Для визначення рівнів сформованості педагогічної культури необхідно було з'ясувати, які якості найважливіші в педагогічній практико-орієнтованій діяльності вчителя. З цією метою було проведено опитування студентів педагогічного факультету Херсонського державного університету (145 осіб).

Відповідно до рівнів сформованості нами було досліджено та проаналізовано, який рівень мають майбутні вчителі початкових класів, тобто студенти 1 курсу першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти та 1 курсу другого (магістерського) рівня спеціальності Початкова освіта. Тому, результати були оброблені та подано в таблиці (див. табл.2.2).

Порівняльний аналіз рівнів сформованості у студентів на двох курсах.

Таблиця 2.2. Рівні сформованості у студентів (у %)

Рівні сформованості/Студенти	1 курс «Бакалавр»	1 курс «Магістр»

Адаптивний	25,6	36,2
Репродуктивний	12,3	28,1
Евристичний	39,7	7,5
Креативний	22,4	28,2

Порівнюючи рівні вищої освіти дуже цікавим є те, що більш високий показник адаптивного рівня мають студенти 1 курсу «Магістр» - 36,2%, репродуктивний рівень – 1 курс «Бакалавр» - 12,3%, а 1 курс «Магістр» - 28,1%, в свою чергу, щодо евристичного рівня – то 1 курс «Бакалавр» мають більший відсоток – 39,7% проти 7,5%, і креативний рівень, найцікавіший більше сформований у 1 курса «Магістр» - 28,2%. Тому, беручи до уваги, що це тільки студенти, можна вже твердо сказати, що вони мають певні рівні сформованості. Також ми можемо передбачити, що рівні сформованості 1 курса бакалаврського рівня збільшаться, і дійсно буде створена педагогічна культура на основі цих рівнів.

Таким чином, педагогічна культура - це явище саморозвитку психологічних, індивідуальних, творчих сил і талантів особистості педагога. Майбутній вчитель початкової школи в силу особливостей професійної діяльності поєднує наукову та педагогічну творчість.

ВИСНОВКИ

Справжнє розуміння реалізації нової концепції української школи дозволяє нам активно розглядати питання про зміну базових освітніх цінностей. Необхідно змінити культурні цінності освіти, адже в культурі все змінюється, змінилося навіть тлумачення загальнолюдських цінностей.

Аналізуючи нормативні документи, що визначають зміст теоретичної та практичної підготовки професійної діяльності вчителів початкових класів, емпіричні дані показують, що їх професія та педагогічна культура не є предметом і метою цілеспрямованого формування.

Педагогічна культура формується переважно у практичних вчителів під впливом досвіду початкової школи, але вона не перевищує форми підкріплення її існування. Високоморальні та аксіологічні професійні, викладацькі культурні форми вчителів початкових класів потребують створення особливих умов у процесі їх підготовки до професійної діяльності.

У дослідженні нами визначено складові педагогічної культури. Зокрема, зміст педагогічної культури формує рівні її вивчення:

□ соціально-педагогічний рівень – спосіб збереження загальнолюдських, родинно-сімейних відносин і цінностей, міжнаціональних, передачі соціально-педагогічного досвіду;

□ науково-педагогічний рівень – національна і загальнолюдська культура, педагогічне мислення, педагогічну свідомість суспільства, сфера вчительських цінностей, що охоплюють педагогічні напрямки (вітчизняні й зарубіжні, минулого і сучасного), творчі зразки педагогічної діяльності;

□ професійно-педагогічний рівень – сфера педагогічної діяльності, що охоплює закономірності культурної ідентифікації вчителя,

загальнодержавні вимоги до неї, культурно-освітні системи, педагогічні технології, засоби створення культурних зразків педагогічної практики;

□ особистий рівень-якість вчителів, вихователів, батьків, матерів та керівників навчальних закладів у поєднанні з посадами викладача, викладацькими якостями, педагогічними навичками та викладацькою поведінкою спрямований на виховання особистих досягнень учнів у навчальному процесі.

Аналіз науково -теоретичних позицій та практичної діяльності вчителів дає можливість визначити основні показники професійної індивідуалізованої культури:

□ гуманістична позиція вчителя у ставленні до учнів;

□ психологічні та педагогічні здібності, високий ступінь викладання культури та розвитку вчення мислення, розвиток здібностей та технологій автора для освітніх проектів;

□ досвід творчої діяльності може довести власні педагогічні досягнення та результати як особистісно орієнтованої системи навчання, виховання, методології, методології на основі сформованої світоглядної культури;

□ культура професійної поведінки, способи самовдосконалення, вміння саморегулювати власну діяльність, зразок у спілкуванні.

У роботі обгрунтовано педагогічні умови формування педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи:

Перша педагогічна умова формування педагогічної культури вчителів початкових класів у майбутньому дослідники називають відображення цього змісту культури у змісті історичним, соціальним та суб'єктивним антропоморфним явищем. У змісті теоретичної підготовки вчителів початкових класів ця ситуація знайшла відображення у багатьох дисциплінах навчального циклу, зокрема загальних основах педагогіки, технології навчання, шкільних дослідженнях тощо.

Друга умова формування професії вчителя початкової школи та педагогічної культури: використання пізнавального контексту у навчальному процесі для заохочення майбутніх учителів до розуміння цілей, змісту та засобів професійної діяльності крізь призму культурного значення для історії та суспільства.

Третя умова формування педагогічної вчителів початкових класів у майбутньому - це запровадження інтерактивної освіти, що забезпечують набуття майбутніми вчителями теорії пізнання і критичного осмислення практичних знань учіння та виховання учнів за відповідними традиційними зразками і нормами професійної діяльності.

Впровадження визначених педагогічних умов та їх реалізацію на засадах практико-орієнтованого уміння забезпечують формування педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів незалежно від індивідуальних властивостей, що зумовлені їх спрямованістю на практичну діяльність в певній мірі, зацікавленістю до цього середовища. Проте самостійність і енергійність в початковій діяльності є факторами, що позитивно впливають на цей стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Наан, G. De. Politische Bildung fuer Nachhaltigkeit / G. De Naan // Aus Politik und Zeitgeschichte. – 2004. – В. 7–8. – S. 39.
2. Аркін Е. А. Про сімейному вихованні [Текст] / Е. А. Аркін [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://portalus.ru/modules/shkola/rus_readme.php?subaction=showfull&id=193316855&archive=1195596940&start_from= & ucat = &
3. Аркін Е.А. Бесіди про виховання [Текст] /Е.А. Аркін. - Х: Молода гвардія, 1945. -202с.
4. Бессонова В.Г. Залучення батьків до навчально-виховний процес [Текст] / В.Г. Бессонова // Журнал Початкова школа. - 2016. №8.
5. Белкін А.С. Основи вікової педагогіки [Текст] / А.С. Белкін. - Д: Академія, 2000. - 192 с.
6. Біхметов Є.Ю. Взаємодія сім'ї і школи в соціалізації індивіда [Текст] / Є.Ю. Біхметов / Соціологічні дослідження. - М .: - 2007. - 160 с.
7. Бондаревська Є. В. Гуманітарна методологія науки про виховання [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://pedagogika-cultura.ru/poisk-ro-avtoram/b/bondarevskaya-e-v>
8. Відти І. Е. Освіта як феномен культури: еволюція освітніх моделей в історико-культурному процесі [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://tmnlib.ru/jirbis/files/upload/abstract/13.00.01/1368.pdf>
9. Гандабура О. В. Особливості професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Гандабура О. В. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2010_9/files/pd910_51.pdf
10. Герцен А. І. Про виховання і навчання дітей [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://refdb.ru/look/2272838-p16.html> с. 16.
11. Добролюбов Н.А. Про сімейне і громадському вихованні. Про матір як виховательку дітей [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://refdb.ru/look/2272838-p18.html> с.18.

12. Етичні проблеми в педагогічній діяльності викладача вищої школи /Середа Н.В. // Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків. [електронний ресурс: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/pdf>]
13. Жук О. Л. Организация самостоятельной работы студентов в логике компетентного подхода / О. Л. Жук // Высшэйш. шк. – 2005. – № 2.
14. Зелюк В.В. Формування культури майбутнього вчителя засобами української етнопедагогіки: Автор еф. дис....канд. пед. наук. - 13.00.01 / В.В. Зелюк. - К., 1994. - 24 с.
15. Иванова Т. В. Культурологическая подготовка будущего учителя : монография / Т. В. Иванова. – К. : ЦВП, 2005. – 282 с.]
16. Казічка О.А. Щоб сім'я була безпечною [Текст] / О.А. Казічка. Соціальна робота. - 2008. - №3. - 65 с.
17. Каптерев П.Ф. Про виховання дітей в сім'ї [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/2140>
18. Кисельов Т.Г., Красильников Ю.Д. Соціально-культурна діяльність [Текст] / Т.Г. Кисельова. Навч. Посібник. - Х.: МГУКИ, 2004. - 539 с.
19. Коджаспирова Г.М. Педагогіка: підручник для вузів [Текст] / Г.М. Коджаспирова. - К.: Гардарики, 2007. - 528 с.
20. Кожурова О.Ю. Соціальне партнерство школи і сім'ї в сфері виховання: результати та ефекти [Текст] / О.Ю. Кожурова // Народна освіта. - 2009. - №6. - 280 с.
21. Коменський Я.А. Материнська школа. М .: Успедгіз, 1947. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://krotov.info/library/11_k/om/ensky_01.htm
22. Коменський Я.А., Локк Д., Руссо Ж.Ж., Песталоцці І.Г. Педагогічна спадщина [Текст] / Я.А. Коменський, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, І. Г. Песталоцці. - С.: - 1987. - 419 с.

23. Концепція педагогічної освіти України. – К. : Либідь, 1991. – 28 с.
24. Корж-Усенко Л. В. Історія педагогіки України : Традиції та інноваційні тенденції / Л. В. Корж-Усенко, Д. В. Мартиненко // Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя : методологічні, змістові та методичні засади : [монографія] / [за ред. проф. А. А. Сбруєвої]. – Суми : Видавництво «МакДен», 2011. – 432 с.
25. Кравцов В.О. Теоретичні аспекти інтерпретації змісту професійної культури вчителя / В.О Кравцов. // Наукові записки КДПУ. - Випуск 54. - Серія: Педагогічні науки. - Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2004. - С. 81-85.
26. Крамаренко А. М. Гуманістична спрямованість діяльності майбутніх учителів початкових класів / А. М. Крамаренко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. праць / ред. кол. Сущенко Т. І. та ін. – Київ-Запоріжжя, 2003. – Вип. 28. – С. 125–129.
27. Красногорська Л.І. Роль сім'ї у вихованні дошкільника [Текст] / Л.І. Красногорська. - Д.: Учпедгиз, 1959. - 96 с.
28. Креславская Т.А. Ефективні форми взаємодії педагога з батьками учнів [Текст] / Т.А. Креславская // Журнал Початкова школа. - 2017. - № 2.
29. Кургін Н.І. Диференційований підхід в початковому навчанні [Текст] / Н.І. Куригіна // Журнал Початкова школа. - 2016.- № 10.
30. Кучмаева, О.В. Моніторинг виховного потенціалу сім'ї [Текст] / за ред. Кучмаева О.В., Мариганова Е.А., Петрякова О.І. // Педагогіка. - 2008. - №3. - 238 с.
31. Лесгафт П.Ф. Внесок в педагогіку [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://uchitel76.ru/petr-francevich-lesgaft-vklad-v-pedagogiku/>
32. Овчарова Р.В. Батьківство як психологічний феномен [Текст] / Р.В. Овчарова. - Х.: навчальний посібник, 2006. - 496 с.

33. Олейникова О.Н. Модульні технології, Проектування і розробка освітніх програм [Текст] / О.М. Олейникова, А.А. Муравйова, Ю.Н. Коновалова. - К.: - 2010. - 240 с.
34. Ордон Уршуля. Профессиональные компетенции учителей начальных школ в контексте европейских интеграционных процессов : На примере системы образования Республики Польша : дисс. ... доктора педагогических наук / Ордон Уршуля. – Киев, 2005. – 404 с.
35. Педагогічна майстерність : підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
36. Педагогічний енциклопедичний словник [Текст] /. К.: Велика енциклопедія, 2008. - 528 с.
37. Песталоцці І.Г. Вибрані педагогічні твори в 2-х томах [Текст] / І.Г. Песталоцці. / Том 2 - Л.: Педагогіка, 1981. - 416 с.
38. Петрова Е.В. Дитячо-батьківська вітальня «Закони школи - наші закони» [Текст] / Є.В. Петрова, Т.В. Чистякова. - Класний керівник, 2006. - №5. - 190 с.
39. Пирогов Н. І. Про виховання і навчання дітей [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://refdb.ru/look/2272838-p16.html> с. 17.
40. Піскунов А.І. Історія педагогіки та освіти. Від зародження виховання в первісному суспільстві до кінця ХХ в. [Текст] / Навчальний посібник для педагогічних навчальних закладів / За ред. академіка РАО А.І. Піскунова. - 2-е изд., Испр. і дополн. - К.: ТЦ «Сфера», 2001. - 512 с.
41. Радул В.В., Кравцов В.О., Михайліченко М.В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя: Навчальний посібник. / В.В. Радул, В.О. Кравцов, М.В. Михайліченко. - Кіровоград, «Імекс-ЛТД», 2007. - 252с.
42. Руссо Ж. Ж. Педагогічні твори: У 2-х томах [Текст] / Под ред. Г.Н. Джібладзе. сост. А.Н. Джуринський. - К.: Педагогіка, 1981. - 336 с.

43. Сисоєва С.О. Творча педагогічна діяльність вчителя: ознаки і методи / С.О. Сисоєва // Обдарована дитина. – 2005. – №4. – с. 6-14.
44. Сластенин В. А. Педагогика: учеб. пособие для студ высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин [и др.]. – М., 2002.
45. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у п'яти томах / В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976. – Т.1. – с. 509.
46. Тайлор А.Б. Первобытная культура / А.Б. Тайлор. - М.: Наука, 1989 - 189 с.
47. Федь А.М. Естетичний світ педагога: Монографія. / А.М. Федь. – Слов'янськ: ПП «Канцлер», 2005. – 300 с
48. Чепелева Н. В. Психологічна служба у вищих закладах освіти / Н.В. Чепелева, Н.І. Повякель // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – №6. – С. 2-4.
49. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : підруч. : у 2 ч. / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – Ч. 1. – 272 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Левченко Тетяна Олександрівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАВЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, ставовою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, співсуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуально домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягти власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2021

(дата)

(підпис)

Тетяна Левченко
(ім'я, прізвище)